LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO

Eduskunnan lakivaliokunnalle 3.10.2017

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle etu- ja sukunimilaiksi ja laiksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 ja 9 §:n muuttamisesta (HE 104/2017 vp)
Viite: Kutsu asiantuntijakuulemiseen lakivaliokuntaan 5.10.2017

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää Eduskunnan lakivaliokuntaa kutsusta tulla kuultavaksi.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen (**7 artikla 1 kohta**). Sopimuksen **8 artikla 1 kohta** velvoittaa sopijavaltioita kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Sopimus myös velvoittaa ottamaan huomioon kunkin kansan perinteiden ja kulttuurin merkityksen lasten kehityksessä. Sopimuksen **30 artiklan** mukaan niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti lapsella on myös oikeus erityiseen suojeluun (**3 artikla 2 kohta**).

Lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa sopijavaltioita, että ne takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (**12 artikla 1 kohta**). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen muita **yleisperiaatteita** ovat edellä mainitun 12 artiklan lisäksi syrjinnän kielto (**2 artikla**), lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehitykseen (**6 artikla**) sekä lapsen edun ensisijaisuus (**3 artikla 1 kohta**). YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa, että **lapsivaikutusten arvioinnin** vähimmäisvaatimuksena on käyttää lapsen oikeuksien sopimusta lähtökohtana ja varmistaa erityisesti, että arvioinnit perustuvat yleisperiaatteisiin.

LSKL pitää hallituksen esitystä etu- ja sukunimi laiksi (HE 104/2017 vp) perusteellisesti valmisteltuna ja selkeästi kirjoitettuna. Esitys mm. selkeyttää säännöstasolla niitä käytäntöjä, joita lainsoveltamistilanteessa ollaan toteutettu mutta, jotka eivät ole riittävällä tasolla kirjattu voimassaolevaan lakiin.

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO | CENTRALFÖRBUNDET FÖR BARNSKYDD
Armfeltintie 1, 00150 Helsinki | Armfeltsvägen 1, 00150 Helsingfors
Puhelin/Telefon (09) 329 6011 | toimisto@lskl.fi | www.lskl.fi

LSKL nostaa lausunnossaan esille seuraavia näkökulmia:

- LSKL pitää erittäin **valitettavana**, että **esitykseen ei ole** aiemman suunnitelman mukaisesti (Arviomuistio nimilain uudistamistarpeista, OM 11/2016) **kirjattu säännöstasolle lapsen edun huomioon ottamista.**[1] Arviomuistion (OM 11/2016) esitys em. asiasta sai lausuntokierroksella laajaa kannatusta.[2] Nimilain uudistamistyöryhmän mietinnössä (OM 21/2017) lapsen edun huomioon ottaminen ratkaisuja tehtäessä oli jätetty pois säännöstasolta ja esitetty kirjattavaksi ainoastaan lain yksityiskohtaisiin perusteluihin. Tätä ratkaisua kritisoivat lausunnoissaan LSKL:n lisäksi mm. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Lapsiasiavaltuutettu. Myös nimilautakunta on aiemmin tuonut esille lausunnossaan, että etunimen tulee aina olla lapsen edun mukainen ja tästä on tärkeä säätää laissa.[3]
  Nimilainsäädäntöön ehdotetaan selkeitä uudistuksia sekä alaikäisen etu- että sukunimen osalta. Esityksessä todetaan, että **lain tavoitteena on vahvistaa lapsen edun huomioon ottamista lapsen nimeä koskevassa päätöksenteossa**.[4] Lapsen edun nostaminen lain tasolle myös nimioikeudellisten ratkaisujen tueksi noudattaisi yleistä lapsioikeudellista kehityslinjaa. On tärkeää, että valintamahdollisuuksia ja päätöksiä ohjaa ja velvoittaa lapsen edun periaate. **Asiasta on syytä säätää laintasolla.**

- LSKL **kannattaa etunimien enimmäismäärän nostamista kolmesta neljään.** Etunimien lukumäärää koskeva lisäys on tarpeen, koska kansainvälistymisen myötä yhä useammalla Suomessa asuvalla henkilöllä on tosiasiallisesti enemmän kuin kolme etunimeä tai liittymä sellaiseen nimikulttuuriin, jossa etunimiä voi olla useampia kuin kolme. Ehdotettu muutos lisää henkilöiden valinnanvapautta omasta ja lapsensa nimestä ja parantaa myös yhdenvertaista kohtelua.

- LSKL pitää tärkeänä, että esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa **korostetaan** alaikäisen itsemääräämisoikeutta koskevaa sääntelyä, jonka mukaan **15 vuotta täyttänyt alaikäinen voi myös luopua sukunimiyhdistelmän käyttämisestä, jos hän kokee sen hankalaksi käyttää.** Koska esityksessä on haluttu kaiken kaikkiaan selkeyttää alaikäisen asemaa ja oikeuksia, kyseisen asian olisi voinut tuoda esille myös esityksen 15 §:n (sukunimiyhdistelmästä luopuminen) yksityiskohtaisissa perusteluissa. Esityksessä asia tuodaan esille lapsivaikutusten arvioinnin yhteydessä[5] sekä 28 §:n (Ilmoitusten ja hakemusten maksuttomuus) perusteluissa[6].

- LSKL pitää **hyvänä, että esityksessä on yhdistetty voimassaolevan nimilain 16 a § ja 32 d § omaksi säännökseksi.** Esityksen 27 §:stä (Huostaanotetun lapsen nimiasian ratkaiseminen) asia on

[1] Arviomuistio nimilain uudistamistarpeista, OM 11/2016, tiivistelmä: ”Etunimiä koskeva lainsäädäntö säilyisi pääosin entisellään. Lapsen edun huomioon ottamista koskeva säännös ehdotetaan kuitenkin kirjattavaksi lakiin.”
[2] Nimilain uudistaminen. Lausuntotiivistelmä OM 26/2016.
[3] Nimilautakunta ehdotti, että lapsen etu otettaisiin uuteen lakiin omana pykälänään samalla tavalla kuin adoptiolaissa on tehty (adoptiolain 2 §). (Nimilain uudistaminen. Lausuntotiivistelmä, OM 26/2016).
[4] HE 104/2017 vp, s. 22.
[5] HE 104/2017 vp, s. 33.
[6] HE 104/2017 vp, s. 62.

selkeämmin hahmotettavissa kuin voimassaolevasta nimilaista ja tukee lastensuojelun käytännön toimintaa.

- LSKL kritisoi lausunnossaan 13.6.2017 mietinnössä (OM 21/2017) ehdotettua 27 §:n toista lausetta ”Huostaanotetulle lapselle voidaan antaa sijaisvanhemman sukunimi tämän suostumuksella.”, joka ei kyseissä säännöksessä olisi ollut asianmukainen. Esityksessä (HE 104/2017 vp) **ratkaisu sijoittaa kyseisen asian sääntely 16 § 5 kohtaan[7] on selkeämpi ja toimivampi** ja kuvaa paremmin lainsäätäjän tarkoitusta ja tavoitteita. Kyseisen säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa kuvataan tarkempia perusteita tilanteelle ja korostetaan, että säännöksen soveltaminen perustuu tapauskohtaiseen harkintaan, jonka keskiössä on lapsen etu.[8]

- LSKL pitää alaikäisen itsemääräämisoikeutta koskevia säännöksiä suurimmilta osin perusteltuina ja asian/ajanmukaisina. Esityksen 44 § 1 momentin mukaan 15 vuotta täyttänyt alaikäinen käyttäisi itsenäisesti puhevaltaa huoltajansa tai muun laillisen edustajansa ohella. Em. vastaa nykyistä soveltamiskäytäntöä. LSKL pitää kyseistä **15 vuoden ikärajaa tarpeellisena ja perusteltuna,** mutta haluaa tuoda esille, että myös alle 15-vuotias saattaa olla elämäntilanteessa, jossa hänellä on tarve ja selkeä syy nimen muuttamiseen huoltajien/huoltajan vastustuksesta huolimatta. Keskusliitto esitti lausunnossaan 13.6.2017, että uudistuksen yhteydessä arvioitaisiin myös sitä, millä edellytyksillä alle 15 -vuotias voisi saada nimensä muutetuksi, jos siihen olisi olemassa **erityisen painavia perusteita** ja se olisi **lapsen edun mukaista**. Esityksessä asiaa ei ole huomioitu.

- Esityksen 44 § 2 momentin mukaan alaikäisen etu- tai sukunimeä ei voida muuttaa ilman hänen kirjallista suostumustaan, jos hän on täyttänyt 12 vuotta. Myös 12 vuotta nuorempi voi vastustaa nimensä muuttamista ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaiset edellytykset. **On erittäin tarpeellista,** että esityksen 44 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa tuodaan tältä osin esille **lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain** (lapsenhuoltolaki) 4 § 2 momentin mukaista **velvoitetta**.[9] **Lapsenhuoltolain mukainen huoltajan velvollisuus kiinnittää huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin ei ole ikärajoihin sidottu.** Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että lapsen edun arviointi edellyttää lapsen osallistumista.[10] Alaikäisen osallistumisen oikeuden toetutumisen kannalta on keskeistä, että alaikäisellä on tosiasiallisesti mahdollisuus vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

- LSKL pitää hyvänä esityksen 44 §:n yksityiskohtaisia perusteluita, joissa korostetaan, **ettei lapsen vakava sairaus tai vammaisuus automaattisesti tarkoita sitä, että pääsääntöisesti lapsi olisi kykenemätön ilmaisemaan tahtoaan.** Kyse on usein siitä, onko lapselle tarjottu mahdollisuutta ja

[7] Esityksen (HE 104/2017 vp) 16 § *Sukunimen muuttaminen käytössä olevaksi sukunimeksi*: Sukunimi voidaan muuttaa toiseksi väestötietojärjestelmän mukaan elossa olevan henkilön käytössä olevaksi sukunimeksi vain, jos: 5) haettu sukunimi on käytössä hakijan sijaisvanhemmalla ja sijaisvanhempi antaa suostumuksensa nimen ottamiselle.
[8] HE 104/2017 vp, s. 51.
[9] HE 104/2017 vp, s. 74.
[10] YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta) CRC/C/GC/14, kohta 47.

riittävästi tukea ja apua itsensä ilmaisuun sekä onko hänellä käytössään riittävät keinot/välineet kommunikaatioon.[11]

- Sen sijaan epäselväksi jää, miksi esityksen 44 § 2 momentissa todetaan ”Suostumus ei kuitenkaan ole tarpeen, jos alaikäinen ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi ymmärrä asian merkitystä tai jos hän ei kykene ilmaisemaan tahtoaan.” Asiaa tuodaan esille myös 44 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.[12] Voimassaolevan nimilain 33 § 1 momentin sanamuoto kuuluu: ”Suostumus ei kuitenkaan ole tarpeen, jos lapsi sairautensa tai vammaisuutensa takia ei voi ilmaista tahtoaan.”
  Esityksen 44 §:n yksityiskohtaisista perusteluista ei löydy viitettä siihen, miksi säännöstasolle on esimerkkeinä nostettu mielenterveyden häiriö ja kehitysvammaisuus. **Käytännössä suureksi ongelmaksi voi nousta, että esim. kehitysvammaisten lasten osalta jätetään rutiiniluontoisesti suostumus pyytämättä, vaikka lapsella on diagnoosistaan huolimatta edellytykset sen antamiseen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus** (SopS 27/2016) ei tunne diagnoosirajoja ja sopimuksen 7 artikla 3 kohta edellyttää, että **vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa** ja että heidän näkemyksilleen **annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti**, **yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.** Sopimuksen mukaan vammaisilla lapsilla on myös oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi. Vammaisyleissopimuksen yksi yleinen periaate on vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että **heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä** (3 artikla h-kohta). Nimeen liittyvät asiat ovat lapsen identiteetin säilyttämisen kannalta erittäin keskeisiä.
  YK:n lapsen oikeuksien komitea on **esittänyt huolensa vammaisten lasten osallistumisen oikeuden toteutumisesta.** Komitea on todennut, että useissa tapauksissa aikuiset tekevät vammaisia lapsia koskevat päätökset ja lapset itse jäävät heitä itseään koskevien päätösprosessien ulkopuolelle. Komitean mukaan myös vammaisten lasten, mielipiteille olisi annettava asianmukainen paino lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.[13]

- Esityksen 45 § 1 momentin mukaan ”Alaikäisen nimen muuttamista ei ilman erityistä syytä voida hyväksyä, jos lapsen etu- tai sukunimeä on muutettu kolme kertaa ennen kuin hän täyttää 12 vuotta.” Aiemmin muistiossa (OM 21/2017) esitetty mahdollisuus muuttaa nimeä viisi kertaa on esityksessä (HE 104/2017 vp) vaihtunut kolmeen. **LSKL kannattaa muutosmahdollisuuksien vähentämistä.** LSKL muistuttaa, että lapsen saamasta nimestä muodostuu osa hänen henkilöllisyyttään ja lapsella on oikeus lapsen oikeuksien sopimuksen 8 artiklan mukaisesti säilyttää henkilöllisyytensä ja nimensä.

[11] HE 104/2017 vp, s. 73.
[12] ”Suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos alaikäinen ei esimerkiksi mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn kuten esimerkiksi tajuttomuustilan vuoksi ymmärrä nimiasian merkitystä tai ei kykene ilmaisemaan tahtoaan. Mainitulla kykenemättömyydellä tarkoitetaan kyvyn jatkuvaa puutetta eikä lyhytaikaista ja ohimenevää tilaa.” HE 104/2017 vp, s. 73.
[13] YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät ja suositukset Suomelle (2011), CRC/C/FIN/CO/4, kohdat 28 ja 29. Euroopan parlamentti. Sisäasioiden pääosasto politiikkayksikkö C: Kansalaisoikeudet sekä perussopimus-, työjärjestys- ja toimielinasiat kansalaisvapaudet sekä oikeus- ja sisäasiat. Suomen maakohtainen raportti tutkimuksesta vammaisia lapsia koskevasta jäsenvaltioiden politiikasta (2013), s. 7.

LSKL korostaa, että nimi ilmentää ihmisen identiteettiä ja yksilöi henkilön yhteisössään. Nimen perusominaisuus on pysyvyys. Nimi pitäisi antaa niin harkitusti, ettei olisi syytä muuttaa sitä. Jos nimi täytyy jostain syystä muuttaa, esim. perhesuhteissa tapahtuneen muutoksen vuoksi, muutoksen pitäisi kuitenkin mahdollisimman hyvin turvata pysyvyyttä. Kyseessä ei saisi olla nimen muuttelu, vaan muutos.

- **LSKL kannattaa esityksen muutosta rekisteröidystä parisuhteesta annettuun lakiin.** Em. laista poistetaan rajoitus, jonka perusteella rekisteröidyn parisuhteen osapuoliin ei sovelleta nimilain puolison sukunimeä koskevia säännöksiä.